

АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ

YU ISSN 0350 — 0241

СТАРИНАР

НОВА СЕРИЈА

КЊИГА XXIV—XXV/1973—1974

УРЕДНИК

БУРБЕ БОШКОВИЋ

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

Милутин Гаршанин, Радивоје Љубинковић, Борбе Мано-Зиси, Светозар Радојчић,
Маја Паровић-Пешикан, Растко Васић (секретар редакције)

БЕОГРАД
1975.

Ослобођено од посебног републичког пореза на промет (Сл. гласник бр. 53/72) решењем
Републичког секретаријата за културу бр. 413-194/73-02 од 28. фебруара 1973. године.

Технички уредник
ДРАГОЉУБ БОЈОВИЋ

Коректор
ЈЕЛЕНА МИЛОЈЕВИЋ

Тираж: 800 примерака

Издаје: Археолошки институт, Београд
Штампа: Радиша Тимотић, Београд, Јакшићева 9.

INSTITUT ARCHÉOLOGIQUE

STARINAR

NOUVELLE SÉRIE

VOLUME XXIV—XXV/1973—1974

RÉDACTEUR

ĐURĐE BOŠKOVIĆ

COMITÉ DE REDACTION

Milutin Garašanin, Radivoje Ljubinković, Đorđe Mano-Zisi, Svetozar Radojčić,
Maja Parović-Pešikan, Rastko Vasić (secrétaire de la rédaction)

BEOGRAD

1975.

САДРЖАЈ — SOMMAIRE

РАСПРАВЕ — ÉTUDES

Борбе Телеки <i>Dorđe Teleki</i>	Астрономска теорија промене Земљине климе у последњих 5000 година <i>La théorie astronomique des changements du climat au cours des dernières 5000 années</i>	1 10
Војислав Трбуховић <i>Vojislav Truhović</i>	Примена Миланковићевог метода на пост-палеолитске епохе <i>L'application de la méthode de Milanković aux époques post-paléolithiques</i>	13 14
Борислав Јовановић <i>Borislav Jovanović</i>	Елементи за познавање уметности Скордиска <i>Éléments de l'art des Scordisques</i>	17 29
Љубица Зотовић <i>Ljubica Zotović</i>	Три оловне иконе из збирке Музеја града Београда <i>Trois icônes de plomb de la collection du Musée de la ville de Belgrade</i>	33 42
Маја Паровић-Пешикан <i>Maja Parović-Pešikan</i>	Локализација старих налаза римске архитектуре у Сирмијуму у вези са најновијим ископавањима касноримске виле <i>Localisation des anciennes trouvailles d'architecture romaine à Sirmium et les nouvelles fouilles de la villa urbaine</i>	45 55
Александар Јовановић <i>Aleksandar Jovanović</i>	Неки аспекти проблема скупног налаза скулптура са Медијане код Ниша <i>Certains aspects du problème de la trouvaille collective de sculptures à Mediana près de Naissus</i>	57 65
Сергије Димитријевић <i>Sergije Dimitrijević</i>	Нова серија нових врста српског средњовековног новца <i>Nouvelle série de nouvelles espèces de monnaies serbes médiévales</i>	67 76

ПРИЛОЗИ — APERÇUS

Јован Тодоровић <i>Jovan Todorović</i>	Двојни ратнички гроб Скордиска из Ритопека <i>Une tombe double de guerriers scordisques à Ritopek</i>	79 83
Душанка Вучковић-Тодоровић <i>Dužanka Vučković-Todorović</i>	Прилог познавању новаца пеонских владара <i>Contribution à la connaissance du monnayage des souverains péoniens</i>	85 88
Иван Микуљчић <i>Ivan Mikulčić</i>	Раноримски скелетни гробови из Скупа <i>Tombes de haute époque romaine à inhumations de Scupi</i>	89 100

Александрина Цермановић-Кузмановић <i>Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović</i>	Сликана керамика и њена проблематика . . . . . <i>La céramique peinte et ces problèmes</i>	103 106
Славенка Ерцеговић-Павловић <i>Slavenka Ercegović-Pavlović</i>	Аварски коњанички гроб из Манђелоса . . . . . <i>La tombe de cavalier avare de Mandjelos</i>	107 111
Славенка Ерцеговић-Павловић <i>Slavenka Ercegović-Pavlović</i>	Однос утврђења Рас према насељу Трговиште . . . . . <i>Rapport entre la forteresse de Ras et l'agglomération de Trgovište</i>	115 117
Ранко Финдрик <i>Ranko Findrik</i>	О кровним покривачима од опеке на нашим средњовековним грађевинама . . . . . <i>Sur les toitures en tuiles de nos édifices médiévaux</i>	121 129
Радомир Станић <i>Radomir Stanić</i>	Натпис из Годачице код Краљева . . . . . <i>L'inscription de Godačica près de Kraljevo</i>	131 138

ИЗВЕШТАЈИ — RAPPORTS

Србољуб Живановић <i>Srboljub Živanović</i>	Прво саопштење о резултатима антрополошког проучавања скелетних остатака са Падине у Бердапу . . . . . <i>Rapport préliminaire sur les résultats des recherches anthropologiques relatives aux squelettes de Padina sur le Djerdap</i>	139 153
Србољуб Живановић <i>Srboljub Živanović</i>	Лобања из Бачког Петровца . . . . . <i>Le crâne de Bački Petrovac</i>	155 156
Војислав Трбуховић — Миливоје Васиљевић <i>Vojislav Trbuhović — Milivoje Vasiljević</i>	„Обровци“, посебан тип неолитских насеља у западној Србији . . . . . <i>«Obrovci», un type particulier de sites d'habitation néolithiques en Serbie de l'ouest</i>	157 161
Загорка Летица <i>Zagorka Letica</i>	Праисторијска некропола „Песак“ код Корбова . . . . . <i>La nécropole préhistorique de «Pesak» près de Korbovo</i>	163 173
Предраг Медовић <i>Predrag Medović</i>	Остава бронзаних предмета из Обајгоре . . . . . <i>Le dépôt d'objets de bronze de Obajgora</i>	175 181
Викторија Соколовска <i>Viktorija Sokolovska</i>	Новија археолошка ископавања у Демир Капији . . . . . <i>Nouvelles fouilles archéologiques à Demir Kapija</i>	183 192
Бурђе Бошковић — Noël Duval — Pierre Gros — Владислав Поповић <i>Đurđe Bošković — Noël Duval — Pierre Gros — Vladislav Popović</i>	Југословенско-француска истраживања Сирмијума 1973. . . . . <i>Recherches franco-yougoslaves à Sirmium en 1973</i>	193 200
Ђорђе Јанковић <i>Đorđe Janković</i>	Покретни налази са некрополе и утврђења код Кладова . . . . . <i>Le mobilier archéologique de la nécropole et de la forteresse près de Kladovo</i>	201 226
Милица Јанковић <i>Milica Janković</i>	Две средњовековне некрополе у источној Србији . . . . . <i>Deux nécropoles médiévales en Serbie de l'Est</i>	227 240

ОСВРТИ — APERÇUS CRITIQUES

Милутин Гарашанин Борислав Јовановић	Једна неуспела публикација о праисторији Југославије . . . . . О праисторији Србије поводом књиге „Праисторија на тлу СР Србије“ Милутина Гарашанина	243 249
Владислав Поповић <i>Vladislav Popović</i>	„Методијев“ гроб и епископска црква у Мачванској Митровици . . . . . <i>Le tombeau et l'église cathédrale de «Méthode» à Mačvanska Mitrovica</i>	265 268

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ — COMPTES RENDUS

N. K. Sandars, PREHISTORIC ART IN EUROPE, The Pelican History of Art, Penguin Books Ltd, 1968, 350 стр., 104 слике у тексту и 304 слике на таблама (Растко Васић)	271
Paolo Graziosi, L'ARTE PREISTORICA IN ITALIA, Sansoni editore, Firenze 1973, стр. 1—203, Т. 1—191, табле у колору I—XX, слика у тексту 1—7. (Милутин Гарашанин)	274
Vladimir Dumitrescu, L'ARTE PREISTORICA IN ROMANIA, fino all'inizio dell'età del ferro, Origines, Sansoni editore, Firenze 1972, стр. 1—268, Т. 1—98, са таблама у боји I—VII. (Милутин Гарашанин)	275
Zagorka Letica, ANTROPOMORFNE FIGURINE BRONZANOG DOBA U JUGOSLAVIJI, Dissertationes et Monographiae, Tom XVI, Beograd 1973. (Никола Тасић)	277
A. M. Snodgrass, THE DARK AGE OF GREECE, Edinburgh University Press 1971, 456 стр. са 138 слика у тексту и 2 табле у боји. (Растко Васић)	278
Јованка Максимовић, СРПСКА СРЕДЊОВЕКОВНА СКУЛПТУРА, Изда. Матице српске, Нови Сад 1971. 187 стр. и 278 илустр. (Мара Харисијадис)	279

IN MEMORIAM

ALEKSANDAR GARDAWSKI (1917—1974)	283
EMIL VOGT (1906—1974)	285

БИБЛИОГРАФИЈА — BIBLIOGRAPHIE

Répertoire d'archéologie, d'art et d'histoire culturelle. Publications parues en 1972—1973 sur les monuments historiques, stations archéologiques et recherches scientifiques en Yougoslavie. Rédacteur: N. MANDIĆ	287
--	-----

„Методијев“ гроб и епископска црква у Мачванској Митровици

На недавно одржаном II Конгресу за словенску археологију у Берлину, амерички историчар Imre Boba (University of Washington, Seattle) изнео је смело мишљење о идентификацији средњовековне троапсидалне цркве на локалитету Зидине или Ширинград у Мачванској Митровици, коју смо открили 1966. године, са Методијевом катедралом познатом из писаних извора.¹ Исти аутор такође сматра да је гробница 17 испред јужне апсидоле (План: фаза III; Сл. 1—2) морала садржавати Методијеве посмртне остатке. Уколико би мишљење Имре Бобе било тачно, налаз из Мачванске Митровице представљао би прворазредну сензацију са несагледивим последицама.

Упркос нашем упозорењу да археолошки налази не дају повода за овај далекосежни закључак,² Боба је ипак остао при својој интерпретацији:³ »My main interest concerns the third church, which has been dated by Dr. Popović as in use only in the eleventh and twelfth centuries. In this church a tomb has been located on the right side — as one faces the altar — next to the wall. My understanding of medieval ecclesiastic practice leads me to believe that the grave must be that of a bishop. In the Middle Ages, only bishops could be buried within a church. This was the privilege of bishops, since bishops are bound to their cathedral churches by ties of matrimony. Of course, royalty could also be buried inside churches, but we have evidence from Dalmatian and Venetian practice that such burials were not next to the altar, but at the entrance to the church.

¹ The Cathedral Church of Sirmium and the Grave of St. Methodius. *Berichte über den II. Internationalen Kongress für Slawische Archäologie, Band III, Berlin 1973*, 393—397.

² Археолошки преглед 9, 1967, 137.

³ *Op. cit.*, 396—397.

Furthermore, the grave in question contains no regal insignia, but only the skeleton and a simple cross. A bishopric in Sirmium—Szenternye was restored only in 1229; before that date, the only bishop who is attested for Sirmium and who died in Sirmium is Saint Methodius.

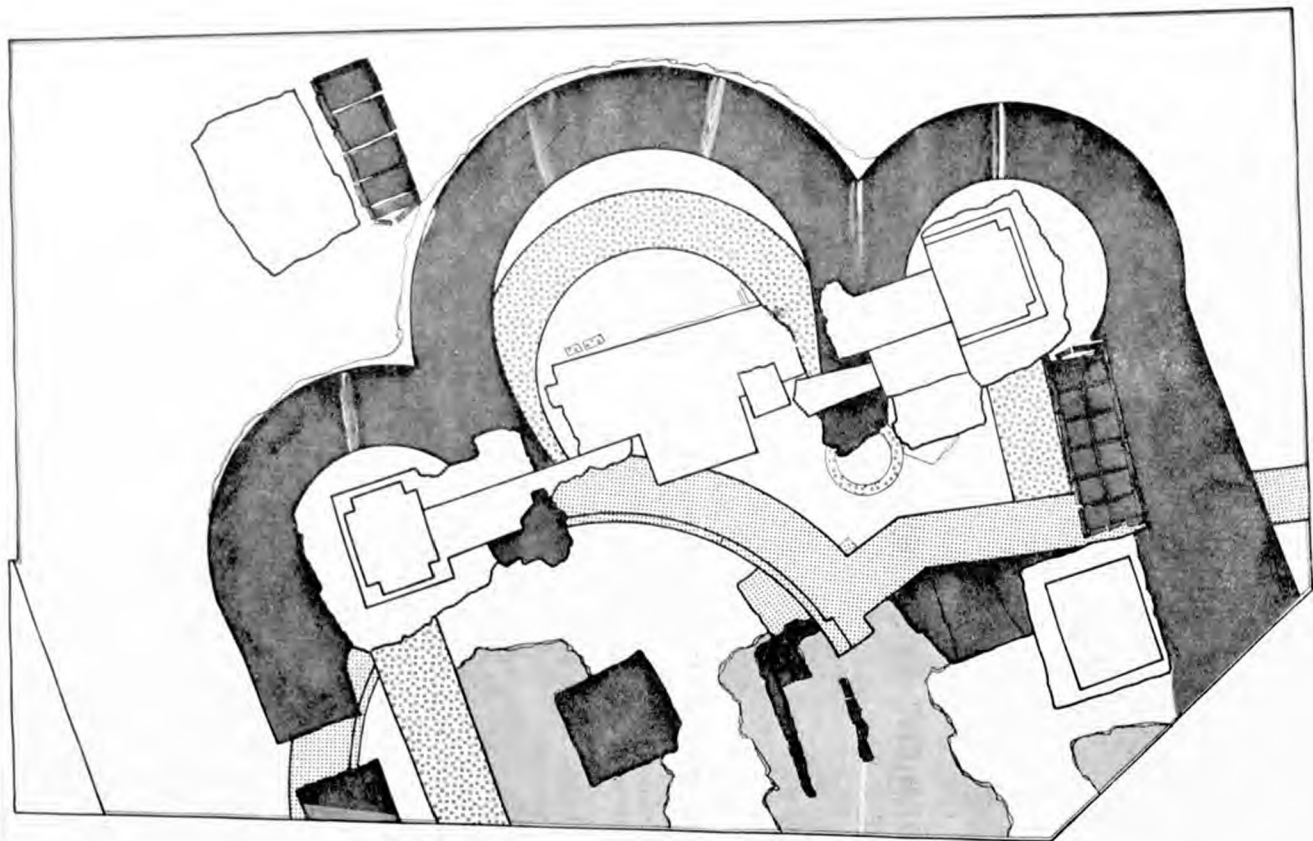
Therefore, I suggest that the grave in the third church may well be that of Saint Methodius. The most important argument in favour of my assumption is the testimony of the so-called *Prolozhnoe Zhitie Meffodiia*, in which we read the following: »lezhit zhe v velitsan tserkvi Moravstiei o levuiu stranu v stienie za oltarem« (»he rests in the cathedral church of Morava on the left side, in the wall behind the altar«). This description corresponds exactly to the location of the tomb in the third church. The tomb in Siringrad is on the right hand side if defined from the entrance of the church, but directions in church are defined from the altar, hence the Gospel side is the right hand side; the Epistle side, the left hand side. The grave of our bishop is on the Epistle side, thus in complete agreement with the description of the grave of Saint Methodius in the *Prolozhnoe Zhitie Meffodiia*. In a similar location is buried Saint Virgil in the cathedral church of Salzburg.

An added argument in support of my assumption is the circumstance that Dr. Popović has so far reported only one grave which resembles a grave of a bishop. And, indeed, we know from written sources that Methodius was the first bishop of Morava—Sirmium, an episcopal see restored at the request of Kocel. Although Methodius in 885 had designated a successor in the person of Gorazd and had an actual successor in the person of Wiching, neither of these two died in Sirmium. Gorazd was expelled and became, allegedly, bishop near Berat in present-day Albania, where his grave is to be found within the church. Wiching re-

M. MITROVICA
sonda 2

- I faza
- II faza
- III faza
- IV faza
- Pod iz I faze

turned to Bavaria and died there as deposed bishop of Passau.»

Решење које Имре Боба предлаже највише је засновано на убеђењу да су град Сирмијум и Морава једно те исто. Не улазећи овом приликом у тај сложени проблем, остаје ипак очигледно да је његово тумачење треће цркве у Мачванској Митровици и одговарајуће гробнице 18 (Сл. 1—2) потпуно произвољно, како са становишта историјске методологије, тако и утврђених археолошких чињеница.⁴ Пре свега, сахрањивање епископа на страни која припада Посланицима није својствена Методију, већ одражава шире распрострањену праксу. Према томе, налаз епископског гроба у Мачванској Митровици сам по себи не даје основа за идентификацију покојника. Друго, гробница 18 није једна која је набена у цркви (Сл. 3), па би се могло претпоставити, у духу Бобине аргументације, да је у истом култном објекту сахрањено више од једног епископа. То би уједно значило, уколико на Методијевом епископском престолу није никога било пре и после њега, како тврди Боба, да се црква у Мачванској Митровици не може изједначити са катедралом словенског апостола.

Такође је нетачна тврдња да је у Сирмијуму епископски престо од времена Методија (Бобина претпоставка да је његово седиште у Сирмијуму) па све до 1229. био упражњен. Оставајући по страни чињеницу да бенедиктинска сирмијска бискупија није пребачена на десну обалу Саве 1229., него тек после провале Татара, указали бисмо само на неколико битних историјских момената који не иду у прилог Бобином тумачењу. Црква у Мачванској Митровици налази се на територији чији континуитет није био прекинут продором Угара на десну обалу Дунава, а још мање је могла бити под непосредним франачким утицајем у IX веку. Нарочито је важно да из папске преписке дознајемо да је још 1229. год. на десној обали Саве (Sirmia Ulterior) постојала „велика“, односно катедрална црква грчког обреда.⁵ Како је овај епископски центар по свој прилици основан знатно раније, морао је бројати више од једног епископа. Врло је вероватно да се грчка катедрална црква о којој је реч може довести у везу са сирмијском епископијом из повеља Василија II издатих охридској архиепископији 1019—1020., којим су потврђена већ устаљена права, а самим тим и постојање епи-

скопија међу којима и сирмијске. Шта више, ова епископија не може бити ниједна друга но она па чијем је месту подигнута бенедиктинска црква, касније бискупија светог Иринеја, преко пута Димитровице или данашње Сремске Митровице.⁶ Из свега се може закључити да су трећа и четврта црква у Мачванској Митровици (План: фаза III и IV) исто што и грчка и бенедиктинска црква из писаних докумената. Према томе, не само археолошке чињенице, већ и писани извори, противе се идентификацији троапсидалне цркве на локалитету „Зидине“ или „Шпринград“ са катедралном црквом у којој би се налазио усамљен Методијев гроб.

Истина, иако одбацимо овај део Бобине аргументације, могли бисмо да претпоставимо да је на Методијевом престолу после њега било других, али незабележених епископа, или таквих који су, после протеривања Горажда, могли да припадају новој црквеној организацији или традицији. Међутим, непобитно утврђене археолошке чињенице не дозвољавају овакву претпоставку. На месту римског мартирејума из IV века (План: фаза I), чија дефиниција мученику Иринеју остаје за сада хипотетична, подигнута је русична црквица са једноставном крстионицом (План: фаза II). Мартирејум и црквицу раздвајао је стерилан слој, док између ове и треће цркве није утврђена изразитија стратиграфска разлика. Грађевина је страдала у пожару, а по њеном рушењу доспели су у крстионицу судови (Сл. 4) који се најраније могу ставити у другу половину X века.⁷ Иначе, време грађење друге цркве за сада још није сасвим прецизно утврђено, иако је мало вероватно да би припадало IX веку. У сваком случају јасно је да се трећа или „Методијева“ црква (План: фаза III) мора датовати после средине X века. Керамика о којој је реч представља затворен пазаз, „ер“ је крстионица била чврсто запечаћена црвеним темељом крака апсидалне конструкције треће цркве. Ближе хронолошко опредељење „Методијеве“ цркве пружа налаз византијског бронзаног фалиса (Сл. 5—6) у подлози пода од набијене земље или непосредно испод ње. Примерак припада анонимним емисијама класе I,⁸ или још тачније фалисима већег формата класе A2, који се обично датују између

⁶ Опширније о томе G. Györfy, *Studia Slavica* V/1—2, 1959, 73 и *Monum. Vati. Hung.*, 1/2, 321—322, 327.

⁷ Најближе аналогije могу се наћи у P. Diaconu—D. Vilceanu, *Pacuiul lui Soare I, București 1972*, 71 и A., G. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, *Capidava I, București 1958*, 158 и A., Gh. Stefan и др., *Dinogetia I, București 1967*.

⁸ A. R. Bellinger, *The Anonymous Byzantine Bronze Coinage, Numismatic Notes and Monographs* 35, 1928, 11, No 1, са таласастим мотивом.

⁴ Као што смо усталом изнели у реферату на III Међународном конгресу за словенску историју и филологију у Салцбургу—Регенсбургу, 1970. год. Реферат треба да буде интегрално објављен у Зборнику радова Византолошког института, 1976. На неодрживост његових закључака упозорили смо Имре Бобу и у личном контакту.

⁵ Theiner, *Monumenta Hungarica* I, 88—89.

989, n° 1028/34. год.⁹ Како грађевина није имала старијег пода, овај изузетно важан нумизматички налаз пружа сигуран *terminus post quem* за датовање треће цркве. Поред тога, у „Методијевој“ гробници, иначе сасвим античког изгледа,¹⁰ нађен је на грудима покојника сребрни крст са представом распећа (Сл. 7—8). Познато је да се иконографски тип мртвог Христа на крсту, као што је овде случај, не јавља на истоку пре Фотијевог времена. Крст из Мачванске Митровице типолошки и хронолошки одговара сличним примерцима са Балкана, датованим у XI век.¹¹

Из свега јасно произилази да троапсидална црква не само да не може бити идентификована са Методијевом катедралом, већ и да не припада Методијевог времену. Врло је вероватно да датум градње треће цркве у Мачванској Митровици треба ставити после 1018, односно после успостављања византијске власти у области некадашњег Сирмијума. Ископавања некрополе и насеља потврдила су резултате постигнуте у оквиру култног комплекса. У Мачванској Митровици нема за сада сигурних трагова средњовековног живота пре средине X века. Црква са три апсиде срушена је приликом градње култног објекта из последње или четврте фазе. Ослањајући се на писане изворе, нестанак „Методијевог“ цркве може се ставити негде око 1230. год.

⁹ M. Thompson, *The Athenian Agora*, Vol. II, *Coins*, Princeton 1954, 112—113.

¹⁰ Овом приликом исправљамо наше раније мишљење, *Арх. преглед*, 137 и нап. 15, које није сасвим искључивало датовање треће цркве у рапонијантиски период, с тиме што би гробница „античког“ типа могла бити поново употребљена.

¹¹ Нпр. *Cultura Bizantină în România*, București 1971, 134, 233, cat. 108, из *Dinogetia*.

У овом је моменту од секундарног значаја да ли је Сирмијум, упркос обнављању епископије светог Андроника, заиста био укључен у Методијеву црквену организацију. Обимна археолошка ископавања вршена у Сремској Митровици од 1957. до 1974. год. нису до сада пружила ни најмање индикације за постојање средњовековног насеља у IX веку. Истина, будућа ископавања можда ће попуњити ову празнину. Евантуални црквени центар на левој обали Саве, уколико је уопште постојао и, ако јесте, уколико је био везан за Методијеву панонску дијецезу, морао је за дуже време нестати после провале Угара у подручје Срема. У којој је мери бугарска а затим грчка епископија на десној обали прихватила Методијеве панонске традиције које су присутне у Охриду,¹² под чијом ће јурисдикцијом бити и сирмијска епископија, данас је немогуће одредити.

Иако неприхватљива, хипотеза Имре Бобе о Методијевог гробу и цркви у Мачванској Митровици не умањује доказну снагу теорије о лоцирању панонског црквеног седишта и града Мораве на десној обали Дунава, у некадашњим границама римске империје.¹³ Међутим, сигурно је да произвољне претпоставке могу највише нанети штете идеји за коју се он већ дуже времена храбро залаже.

¹² О разликама које се јављају у бугарским и охридским епископским листама, уп. Р. Љубинковић, *Paris gr. 880*, *Старинар* н. с. XX, 1969, 191—204 и друге његове радове.

¹³ *Moravia's History Reconsidered*, The Hague 1971.

Владислав ПОПОВИЋ

LE TOMBEAU ET L'ÉGLISE CATHÉDRALE DE «MÉTHODE» A MACVANSKA MITROVICA

A l'occasion de la réunion du IIe Congrès d'archéologie slave à Berlin, l'historien américain Imre Boba (University of Washington, Seattle) a avancé une opinion téméraire sur l'identification de l'église médiévale à trois absides de Mačvanska Mitrovica, que nous avons découverte en 1966, avec l'église cathédrale de Méthode, connue des sources écrites.¹ Le même auteur estime aussi que le tombeau situé au devant de l'absidiole sud (comp. le plan) devait contenir les restes de Méthode. Au cas où l'opinion de Imre Boba se montrait exacte, la trouvaille de Mačvanska Mitrovica re-

présenterait une sensation de tout premier ordre, avec en plus des conséquences imprévisibles.

Cependant, en dépit de notre avertissement que les trouvailles archéologiques ne vont pas à l'appui d'une conclusion de cette importance,² Boba n'a pas renoncé à son interprétation³: (citation originale dans le texte serbo-croate, p. 265—267).

La solution proposée par Imre Boba s'appuie surtout sur la conviction que la ville de Sirmium et Morava ne font qu'un. Tout en n'entrant pas ici dans ce problème tellement complexe, il n'est pas moins évi-

dent que son interprétation de la troisième église de Mačvanska Mitrovica et de la tombe correspondante est tout à fait arbitraire, tant du point de vue de la méthodologie historique que des faits archéologiques établis sur place.⁴ Avant tout, l'ensevelissement de l'évêque du côté attribué aux Épîtres n'est point un phénomène particulier à Méthode, mais au contraire reflète une pratique largement répandue. En conséquence, la découverte d'une tombe épiscopale à Mačvanska Mitrovica ne permet pas à elle seule d'identifier le personnage enseveli. Par ailleurs, il faut noter que cette sépulture n'est pas la seule tombe trouvée dans l'église, ce qui laisserait supposer, en suivant l'argumentation dans l'esprit de Boba, que dans le même édifice de culte avaient été déposés plus qu'un évêque. Ceci signifierait en même temps, au cas où le siège épiscopal de Méthode avait été vacant avant et après lui, comme Boba le prétend, que l'église de Mačvanska Mitrovica ne peut être identifiée avec la cathédrale de l'apôtre slave.

Il est également inexact qu'à Sirmium le siège épiscopal était vacant à partir du temps de Méthode (selon Boba son siège est à Sirmium) jusqu'en 1229. Laisant de côté le fait que l'évêché bénédictin n'a pas été transféré sur la rive droite de la Save en 1229, mais seulement après l'incursion des Tatares, nous voudrions tout simplement attirer l'attention sur quelques données historiques essentielles qui ne vont pas à l'appui de l'interprétation proposée par Boba. L'église de Mačvanska Mitrovica se trouve située dans un territoire dont la continuité n'a pas été interrompue par la pénétration des Hongrois sur la rive droite du Danube et qui encore moins pouvait se trouver sous l'influence franque directe au IXe s. Il est surtout important d'apprendre par la correspondance pontificale qu'encore en 1229 existait sur la rive droite de la Save (*Sirmia Ulterior*) une «grande» église, ou plus exactement une église cathédrale de rit grec.⁵ Étant donné que ce centre épiscopal a dû être fondé bien avant, il devait compter aussi plus d'un évêque ayant occupé le siège. Il est très probable que l'église cathédrale grecque dont il est question peut être mise en rapport avec l'évêché de Sirmium des chartes de Basile II délivrées à l'archevêché d'Ochride en 1019–1020, par lesquelles non seulement ses anciens droits se voyaient confirmés, mais aussi l'existence d'évêchés dont celui de Sirmium, aussi. En outre, le siège de cet évêché ne peut être ailleurs qu'à l'emplacement où fut érigée l'église bénédictine, plus tard transformée en évêché de saint Irénée, en face de la ville de D'mitrovica ou l'actuelle Sremska Mitrovica.⁶ Tout ceci laisse conclure que la troisième et la quatrième églises de Mačvanska Mitrovica (Plan: phases III et IV) ne sont autre chose que les églises grecque et bénédictine des documents écrits. Par conséquent, non seulement les faits archéologiques, mais aussi les sources écrites s'opposent à l'identification de l'église à trois absides découverte au lieu dit «Zidine» ou «Siringrad» avec l'église cathédrale où seule se trouverait la sépulture de Méthode.

Même si on rejetait cette partie de l'argumentation de Boba, on pourrait éventuellement supposer qu'il y a eu sur le siège épiscopal de Méthode et après lui d'autres évêques restés inconnus ou qui, après l'expulsion de Goražd, avaient pu appartenir à une nouvelle organisation ou tradition ecclésiastique. Cependant, les données archéologiques sûrement établies ne témoignent pas en faveur d'une telle possibilité. À l'emplacement du martyrium romain érigé au IVe siècle (Plan: phase I), dont la dédicace au martyr Irénée reste pour l'instant hypothétique, a été construite une petite église rustique à cuve baptismale pri-

mitive (Plan: phase II). Le martyrium et la petite église étaient séparés par une couche stérile, tandis qu'entre la deuxième et la troisième église aucune différence stratigraphique marquée n'a été constatée. La petite église a disparu dans un incendie et après sa destruction des pots, datant au plus tôt de la seconde moitié du Xe siècle,⁷ sont parvenus dans la cuve baptismale. Par ailleurs, la date de construction de la deuxième église n'a pas encore été établie avec certitude, bien qu'il soit peu probable qu'elle puisse appartenir au IXe siècle. En tout cas il devient clair que la troisième église ou église de «Méthode» (Plan: phase III) doit se situer chronologiquement après le milieu du Xe siècle. La poterie dont il est question fait partie d'une trouvaille scellée, vu que la cuve baptismale était hermétiquement bouchée par l'extrémité de la construction absidale de la troisième église. Une détermination chronologique plus précise de l'église de «Méthode» est fournie par la découverte d'un follis byzantin dans la substruction du sol en argile tassée ou immédiatement au-dessous de celle-ci. L'exemplaire appartient aux émissions anonymes de la classe I,⁸ ou encore plus exactement aux follis de grand format de la classe A 2, que l'on date généralement entre 989 et 1028/34.⁹ Étant donné que l'édifice ne comprenait pas de sol plus ancien, cette trouvaille numismatique d'importance tout à fait exceptionnelle fournit un *terminus post quem* sûr pour la datation de la troisième église. En outre, dans la tombe de «Méthode», d'aspect tout à fait antique,¹⁰ fut trouvée sur la poitrine du défunt une petite croix d'argent avec représentation du Christ sur la croix et inscription grecque au dos. On sait d'ailleurs que l'iconographie du Christ mort sur la croix, comme c'est ici le cas, ne fait pas son apparition en Orient avant le temps de Photius. La croix de Mačvanska Mitrovica correspond typologiquement et chronologiquement aux exemplaires semblables dans les Balkans, datés au XIe siècle.¹¹

De tout ceci il provient clairement que non seulement l'église à trois absides ne peut être identifiée avec la cathédrale de Méthode, mais que non plus elle n'appartient pas à l'époque de Méthode. Il est très probable que la date de construction de la troisième église de Mačvanska Mitrovica doit être située après 1018, c.-à-d. après la restauration du pouvoir byzantin dans la région de l'ancienne Sirmium. Les fouilles exécutées dans la nécropole et dans le site d'habitation ont confirmé les résultats obtenus dans le cadre du complexe de culte. Pour l'instant il n'y a pas à Mačvanska Mitrovica de traces sûres de la vie médiévale avant le milieu du Xe siècle. L'église à trois absides a été détruite lors de la construction de l'édifice de culte de la dernière ou quatrième phase. En s'appuyant sur les sources écrites, la disparition de l'église de Méthode peut être datée quelque part autour de 1230.

En ce moment il est d'une importance tout à fait secondaire de savoir si Sirmium, en dépit de la rénovation du siège de saint Andronique, avait été vraiment compris par l'organisation ecclésiastique de Méthode. Les fouilles archéologiques de large envergure menées à Sremska Mitrovica entre 1957 et 1974 n'ont pas fourni jusqu'à présent le moindre indice de l'existence d'une agglomération médiévale du IXe siècle. Il se peut que les recherches futures remplissent cette lacune. Un centre ecclésiastique éventuel sur la rive gauche de la Save, à condition qu'il eut vraiment existé, et si oui, qu'il eut appartenu au diocèse pannonien de Méthode, avait dû pour longtemps disparaître après l'arrivée des Hongrois en Sirmie. Dans quelle mesure l'évêché bulgare et ensuite grec de la rive droite avait adopté les traditions pannoniennes de l'église de Méthode présentes à Ochride,¹² sous la juridiction

de laquelle se trouvait Sirmium aussi, il est aujourd'hui difficile de déterminer.

Bien qu'inacceptable, l'hypothèse de Imre Boba sur la sépulture et l'église de Méthode à Mačvanska Mitrovica n'amoin-drit pas la force suggestive de sa théorie sur la localisation du siège épiscopal pan-

nonien et de la ville de Morava sur la rive droite du Danube, dans les limites de l'ancien empire romain.¹³ Cependant, il est certain que des suppositions arbitraires ne peuvent que causer de graves préjudices à l'idée qu'il défend avec courage.

Vladislav POPOVIC

1

2

3

4

Т. I — 1 — Гробница уз јужну апсидиолу треће цркве, са истока. — 2 — Гробница уз јужну апсидиолу треће цркве, са запада. — 3 — Оштећене гробнице испред централне апсиде треће цркве, са запада. — 4 — Керамика нађена у крстоници друге цркве.

Pl. I — 1 — Tombe auprès de l'absidiole sud de la troisième église, vue de l'est. — 2 — Tombe auprès de l'absidiole sud de la troisième église, vue de l'ouest. — 3 — Tombes endommagées au devant de l'abside centrale de la troisième église, vue de l'ouest. — 4 — Poterie trouvée dans la cuve baptismale de la deuxième église.

5

6

7

8

Т. II — 5, 6 — Аверс и реверс анонимног византијског фоллса. — 7, 8 — Пекторални крст нађен у гробници 18.

Pl. II — 5, 6 — Droit et revers d'un follis anonyme byzantin. — 7, 8 — Croix pectorale trouvée dans la tombe 18.